

Kazalište kao medij u osnovnoj školi

Cvetko, Katarina

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:111278>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-11**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)



**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

**KATARINA CVETKO
DIPLOMSKI RAD**

**KAZALIŠTE KAO MEDIJ U
OSNOVNOJ ŠKOLI**

Zagreb, srpanj 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Zagreb)

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Katarina Cvetko

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Kazalište kao medij u osnovnoj školi

MENTOR: doc. dr. sc. Marina Gabelica

SUMENTOR: Astrid Nox, prof.

Zagreb, srpanj 2020.

SADRŽAJ

Sažetak	i
Abstract	ii
1. UVOD	1
2. KAZALIŠTE.....	2
2.1. POVIJEST KAZALIŠTA.....	2
2.2. TEATROLOGIJA.....	4
3. KAZALIŠTE ZA DJECU.....	7
3.1. ASSITEJ.....	7
3.2. SVRHA KAZALIŠTA ZA DJECU.....	8
3.3. KAZALIŠTA ZA DJECU U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	9
4. DJEČJA PERCEPCIJA KAZALIŠNE PREDSTAVE.....	10
4.1. DIJETE ŠKOLSKE DOBI	10
4.2. DIJETE KAO PUBLIKA	10
5. KAZALIŠTE ZA DJECU U OSNOVNIM ŠKOLAMA.....	12
5.1. NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA OSNOVNU ŠKOLU	12
5.2. NACIONALNI KURIKULUM.....	15
5.3. EDUKATIVNA STRANA MEDIJA.....	17
6. GRADSKO KAZALIŠTE ŽAR PTICA	19
6.1. USPON GRADSKOG KAZALIŠTA ŽAR PTICA.....	19
6.2. RAZGOVOR S RAVNATELJEM	20
6.3. SUDJELOVANJA I NAGRADE	21
6.4. FESTIVALI	22
6.5. REPERTOAR.....	23
7. ZAKLJUČAK.....	25
LITERATURA.....	26
Prilozi	28
Prilog 1: Pitanja nestrukturiranog intervjua postavljena ravnatelju Dragi Utješanoviću	28
Izjava o autorstvu završnoga rada	29

Sažetak

Jedan od ciljeva ovoga rada bio je prikazati kako je kazalište zastupljeno kao medij u osnovnoj školi unutar predmeta Hrvatski jezik. Mediji nas okružuju u svim aspektima života, a djecu valja podučiti kritičkim promišljanjem prilikom korištenja. Brojne pozitivne strane medija utječu na razvitak tolerancije i inkluzije kod učenika osnovnoškolske dobi. Kazalište kao medij utječe i na razvitak kreativnosti, a dostupnost raznih video ili slikovnih materijala u školstvu omogućuje učenicima drugačije doživljaje nastave.

Cilj je bio pokazati i kako zagrebačko Gradsko kazalište Žar ptica ispunjava umjetničku i odgojno obrazovnu svrhu za svoju publiku, što je dokazano. Ovo zagrebačko kazalište diči se bogatim repertoarom koji djeci, kao publici, pruža mnogobrojna iskustva i znanja. Također, učenici se kulturno obrazuju i razvijaju svijest o scenskoj umjetnosti.

Kazalište je kulturno umjetnička ustanova koja se koristi za odvijanje raznih predstava scenske umjetnosti. Ono potiče razvoj scenske umjetnosti, a u isto vrijeme obogaćuje publiku koja sudjeluje u tom procesu. Povijest kazališta započinje raznim obredima i plesovima i to već u 6. stoljeću prije nove ere. Ono što je tada predstavljalo veliku važnost, predstavlja i danas: prostor gdje se izvodi ples, prostor za gledatelje, određeni tekst, izvođači i kostimi. Utemeljiteljem dramske književnosti za djecu smatra se Gottlieb Konrad Pfeffel čije su igrokaze djeca izvodila za drugu djecu. U 19. stoljeću, kazališta za djecu počela su se razvijati u Rusiji i Sjedinjenim Američkim Državama, a zatim i na području današnje Republike Hrvatske.

KLJUČNE RIJEČI: kazalište, medij, obrazovanje

Abstract

One of the aims of this paper was to show how theatre is represented as a medium in primary schools within the subject Croatian language. The media surrounds us in all aspects of life, and children need to be taught how to critically think when using media. Numerous positive aspects of media influence the development of tolerance and inclusion in primary schools. Theatre as a media also influences the development of creativity, and the availability of various video or pictorial media in education enables students to have different teaching experiences.

Another aim was to show how Zagreb's Žar ptica City Theatre fulfils its artistic and educational purpose for its audience, which has been proven at the end of this paper. This Zagreb theatre has a rich repertoire that provides children, as an audience, with numerous experiences and knowledge. Also, students are culturally educated, and they develop an awareness of the performing arts.

Theatre is a cultural institution that is used to conduct various performances of performing arts. They encourage the development of the performing arts, and at the same time enrich the audience involved in this process. The history of theatre begins with various rituals and dances as early as the 6th century BC. What was of great importance then, is still important today – the space of performance (the stage), the space for the audience, a text, performers and costumes. The founder of children's drama literature is considered to be Gottlieb Konrad Pfeffel, whose plays were performed by children for the other children. In the 19th century, children's theatre began to develop in Russia and in the United States of America, but also in the territory of today's Republic of Croatia.

KEYWORDS: theatre, media, education

1. UVOD

U svakom aspektu obrazovanja, učitelji i učiteljice se trude nastavni proces učiniti što boljim i zanimljivijim. Tako je u sam proces uključena i upotreba medija koji nas danas okružuju. Mediji su sva ona sredstva koja nam prenose poruke, informacije, vijesti ili bilo kakve obavijesti. Iako je trenutno internet jedan od najvećih medija, u školstvu nije jedini koji se aktivno koristi. Tako je svrha ovoga rada bila prikazati kako je kazalište za djecu, a od brojnih ovdje detaljno predstavljeno Gradsko kazalište *Žar ptica*, odličan medij koji pridonosi odgoju i obrazovanju učenika, ali i razvijanju kulturne i umjetničke svijesti.

Ovaj je diplomski rad podijeljen na pet cjelina. U drugome poglavlju prikazan je razvoj kazališta i njegova glavna obilježja kroz povijest. U trećemu je poglavlju navedena u kratkim crtama povijest kazališta za djecu, ali i njegova svrha. Također, navedena su i poznatija kazališta za djecu i mlade koja su aktivna u Republici Hrvatskoj. Potom su u četvrtome poglavlju navedena obilježja djeteta u školskoj dobi, te je navedeno kako se djeca ponašaju kao publika. U petome poglavlju opisana je prisutnost područja medijske kulture u okviru predmeta Hrvatski jezik u svim razredima osnovne škole i to prema Nastavnome planu i programu i prema Kurikulumu za osnovne škole, a zatim je raspravljena i edukativna strana medija. U sljedećem, šestom, poglavlju opisan je rad Gradskog kazališta *Žar ptica* kao primjer dobre prakse.

2. KAZALIŠTE

Kazalište je kulturno umjetnička ustanova koja se koristi za odvijanje raznih predstava scenske umjetnosti. Ta mjesta potiču razvoj scenske umjetnosti, a u isto vrijeme obogaćuju publiku koja sudjeluje u tom procesu. Scenska umjetnost je naziv za sve one umjetničke izraze pokretima tijela, govorom, glumom, glazbom i slično. U nju pripadaju balet, drama, komedija, opera, pantomima i tako dalje. Kazalište, osim pojma kulturno umjetničke ustanove, može označavati još neke pojmove. Na primjer, može označavati samu predstavu koja služi za ostvarivanje scensko-kazališnog čina (Posebice kada kažemo rečenicu: *Sutra idem u kazalište*. Znamo da osoba sutra posjećuje kazališnu ustanovu s ciljem da pogleda predstavu), zatim ustanovu, tijelo ili umjetničku organizaciju (primjerice *Hrvatsko narodno kazalište* ili pak *putujuće kazalište*) te cjelovito stilsko razdoblje (na primjer, *Držićevo kazalište*, *lutkarsko kazalište* ili *kazalište sjena*) [2.].

Latinski je naziv za kazalište *teatar*, a označavao je kazališnu građevinu. Taj se pojam prepoznaje i u mnogim drugim jezicima. Primjerice, u engleskome jeziku riječ *theatre*, u talijanskome *teatro* ili pak u njemačkome *theater*. No, važno je naglasiti razliku da se *teatar* na latinskome jeziku kaže *spectaculum* i da ta riječ u prijevodu upravo upućuje na ono vidljivo, na ono što se uprizoruje [7.]. U hrvatskome jeziku koristimo riječ kazalište. Ona dolazi od glagola kazati, kao složenice *pokazati* ili *prikazati*. Iz glagola kazati dolaze i imenice *kazac* i *kazalica*. One označavaju osobe koje pripovijedaju neke prispodobe. Glagol kazati prisutan je i u složenicama kao što su, na primjer, *kažiprst* i *putokaz*.

2.1. POVIJEST KAZALIŠTA

Povijest kazališta započinje raznim obredima, plesovima i pantomimom i to već u 6. stoljeću prije nove ere. Ono što je tada predstavljalo veliku važnost, predstavlja i danas: prostor gdje se izvodi ples, prostor za gledatelje, određeni tekst, izvođači i kostimi. Smatra se da je kazalište doživjelo svoj početak u Staroj Grčkoj kada su se odvijale svečanosti u slavu boga Dioniza. Slavlje, koje se odvijalo svake godine cijeli jedan mjesec (od sredine ožujka do sredine travnja), bilo je prožeto pjesmom i plesom. Iako su ovakvi rituali vrlo značajni za sam početak i razvoj kazališta, prvim začetnikom modernog kazališta smatra se Tespis. Godine

534. prije nove ere, Tespis je sudjelovao na natjecanju trageda te je svoga glumca, tj. sebe, izdvojio iz kora [7.]. Taj se događaj smatra začecem modernog kazališta. Ustrajao je u tome da razvije dramski sustav u kojem će se govor jednog glumca usprotiviti dijalogu kora. On je uveo i vrlo važnu stavku u moderno kazalište, a to su - maske. Glumci su u njegovo vrijeme prikrivali svoje lice platnom ili ga pak uređivali bojom (najčešće crnom, crvenom ili bijelom). Tespis je također pokušavao razdvojiti kazalište i bogoslužje. No, taj je proces trajao mnogo godina upravo zbog iznimne važnosti svečanosti u slavu bogu.

U petom su stoljeću prije nove ere, kazališne predstave počele dobivati osmišljene oblike. Eshil i Sofoklo bili su vrlo cijenjeni grčki dramatičari. Eshil je bio grčki pjesnik koji je djelovao u Ateni i na dvoru tiranina Hijerona. Iako je napisao preko devedeset kazališnih djela, tragedija ili drama, samo je sedam djela sačuvano u cijelosti. Njegovo je najpoznatije djelo *Okovani Prometej*. Ono se obrađuje na satovima Hrvatskoga jezika u srednjoškolskom obrazovanju. Mnogi ga smatraju i ocem tragedije. Ono zbog čega je vrlo cijenjen u kazalištu, je činjenica da je uveo drugog glumca. Također, njegovi su glumci nosili posebnu obuću - povišene cipele. One su dale dodatne efekte cijelom glumačkom izrazu i kostimu. Sofoklo je bio grčki pjesnik Periklova ili atenskoga zlatnog doba, a djelovao je i kao političar. Napisao je preko 130 djela, a nama je poznato 111 naslova. Djela koja se obrađuju na nastavi Hrvatskoga jezika u srednjim školama su, najčešće, *Antigona*, *Kralj Edip* ili *Elektra*. U svoje je tragedije uveo trećeg glumca.

Glumci koji su izabrani za izvođenje predstava, bili su isključivo muškarci. Oni su kostimima i maskama mijenjali svoj izgled, ali i stalež. Na maske koje su se stavljale na lice, najčešće su se lijepile i vlasulje. S vremenom su se maske počele izrađivati i od drva ili keramike, te brojnih drugih materijala koji su im bili dostupni. Maske su omogućile mnogim glumcima zlatnog stoljeća atenske dramaturgije da upravo utjelove više od jednog lica za vrijeme jedne predstave, a to je otvorilo mnoge prilike za pisce koji su tako mogli stvarati složenije kompozicije od običnih dijalogiziranih predložaka [7.]. Zanimljivo je kako se već tada posvećivala pažnja izgledu glumaca. Tako je, uz pozornicu, prvotno stajao šator koji je služio kao glumačka garderoba. Kasnije je šator pretvoren u zgradu pod nazivom *skena*. S godinama, oblikovali su se glumišni prostor i gledalište. Iako u početku kružnog oblika, kasnije se gledalište oblikovalo kao amfiteatar. Redovi su bili stepeničasto povišeni i to prvotno na drvenoj, a kasnije na kamenoj konstrukciji. U staroj Grčkoj, gledatelji su bili isključivo muškarci. Na izvedbe bi dolazili vrlo svečano odjeveni. Djeci je, kao i ženama dolazak bio strogo zabranjen. Robovi su smjeli ići isključivo ukoliko su morali pratiti svoje

gospodare. U Rimu je situacija bila posve drugačija. Žene su bile i više nego dobrodošle u publiku, a neke su se čak odvažile i u glumi. Rimsko se kazalište razvijalo nešto drugačije od onoga u staroj Grčkoj. Mnoge su elemente kazališta preuzeli upravo uz helenističke kulture. Baš kao i danas, važni su uzvanici imali sačuvana najbolja mjesta te im se ulazak nije naplaćivao. To su bili neki ugledni građani, svećenici i činovnici. Koliko su kazališne svečanosti bile važne u ono doba, pokazuje činjenica kako su u to vrijeme prestajale sve političke i sudske rasprave te pothvati vojske. Rim je čak započeo graditi kazalište izvan grada. Zanimljivo je kako su se već u drevna, antička vremena plaćale ulaznice za ulazak na predstavu.

Kazalište se s godinama razvijalo, no većina je osnovnih obilježja ostala jednaka do danas. Kazalište jedino nije bilo toliko popularno pred kraj antike. U Rimskom Carstvu se tada, krajem 4. stoljeća, počelo razvijati kršćanstvo. Kako je kazalište nastalo upravo kako bi se slavili bogovi, a najviše bog Dioniz, kršćanstvo je tvrdilo kako je to mjesto gdje se slave demoni. Taj oblik predstava, odnosno slavlja nisu priznavali već su se tome žarko protivili. Tako su se kroz godine brojna kazališta srušila i uništila.

Početkom 17. stoljeća u Francuskoj, kazalište se koristilo za ceremonije i svečanosti u državi. Kazalište je većinom bilo upleteno u politički život pojedinih država. Ono je na zabavan i humorističan način prikazivalo probleme u životu i politici. Zanimljivo je da su se u to vrijeme koristili pirotehničkim sredstvima kako bi uveličali izvedbe.

U 19. stoljeću populacija je rasla, gradovi su se širili, kultura se razvijala. Kazališta su postajala vrlo popularna. Mnoge slike iz toga doba svjedoče kako su kazališta bila prepuna, a publika je čak sjedila i na pomoćnim stolcima na rubu pozornice [7.].

U 20. stoljeću kazalište i njegov repertoar razvija u brojnim smjerovima i ono je življe nego ikada iako je publika jako fragmentirana.

2.2. TEATROLOGIJA

Znanstveno područje teatrologija razvilo se zbog potrebe za proučavanjem i promatranjem kazališta, no i kazališnih predstava. „Teatrologija je znanstveno područje u okviru društveno-humanističke oblasti u kome se raznovrsnim disciplinama nastoje protumačiti postanak, djelovanje, funkcija i umjetničko izražajna obilježja kazališta“ [2.]. Iako se definicije

znanstvenog područja teatrologije razlikuju od države do države, predmet njenog poučavanja je svugdje jednak. Predmet teatrologije je proučavanje svih oblika kazališnog djelovanja [2.] i on je isti u cijelome svijetu. Kako i sama definicija pojma teatrologije kaže da je to znanstveno područje, ono obuhvaća i znanstvene discipline. Najvažnije znanstvene discipline teatrologije su: teorijska dramaturgija, povijest kazališta, estetika kazališta te teorija i metodologija teatrologijskih istraživanja [2.]. Teatrologija je ugledala svjetlo dana u Njemačkoj, na prijelazu iz 19. stoljeća u 20. stoljeće. Iako se teatrologija u svijetu uvela u nastavu na fakultetima i sveučilištima već u 19. stoljeću, u Hrvatskoj se to dogodilo tek 1956. godine.

Ono što teatrologiju prvenstveno zanima jest upravo kazališna predstava. Prema Batušiću, teatrologija će se baviti scenskom slikom nekog već otprije poznatog ili pak pretpostavljenog predloška [2.]. Korišteni predložak najčešće je bio određeni dramski tekst, te je takve predstave bilo lakše analizirati. Danas se za analizu kazališne predstave koriste brojne moderne tehnologije koje teatrolozima uvelike olakšavaju posao. Najviše im pomaže digitalna snimka same predstave koju se može pregledati detaljnije. Iz tog razloga, pri analizi mogu usmjeriti pažnju na doživljaj publike i njihove reakcije, te na komunikaciju i odnos publike i glumca. Ono što obogaćuje dramski tekst jest upravo realizacija istoga, bilo od strane glumca ili pak redatelja. I glumac i redatelj zastupaju taj tekst na pozornici kroz tri osnovne značajke. To su: zastupanje teksta koje se temelji na literarnim obilježjima samoga dramskoga teksta, zastupanje kroz vlastite psihofizičke karakteristike (što se najčešće odnosi na glumca) i na kraju način interpretacije u vremenu u kojem stvaraju [2.].

Kada malo bolje razmatramo kazalište i njegovo stvaralaštvo, vidimo tri glavne sastavnice. To su: dijelovi kazališne predstave, misli redatelja te doživljaji publike. Ono što čini dijelove kazališta su većinom predmeti materijalne prirode. Na primjer, kostimi, korištena oprema na sceni, pozornica ili mjesto gdje se izvodi predstava i tako dalje. Nasuprot tome, redateljeve misli i njegova mašta dolaze do izražaja pri samoj izvedbi. I na kraju, dojmovi publike, njihovi osjećaji ili pitanja koja se otvaraju nakon odgledane predstave doprinose samoj vrijednosti cjelokupnog kazališta i njegova stvaralaštva. Kao što je već poznato, kazališne se predstave ne moraju nužno izvoditi u zgradi kazališta. One se pak mogu izvoditi i na otvorenim prostorima ili u nekim drugim ustanovama. Čak su se i kroz povijest u nekim kulturama kazališne predstave izvodile na raznim mjestima. No, ono što je bitno jest da uvijek postoji prostor za izvođenje, tj. pozornica. Taj kazališni prostor na neki način odvaja publiku od glumaca, odnosno prostor gledališta od prostora izvođenja predstave. To su dva glavna

dijela svake vrste kazališta. Predstava nema ispunjen cilj ukoliko nema publike koja će ju moći doživjeti. Tako teatrologija veliku važnost pridaje upravo publici. Oni su, uz glumce i redatelje najvjerniji sud za neki kazališni čin. „Svjesno svoga konstituirajućeg dijela, kazalište se bez obzira na način, vrijeme i mjesto svoga nastanka, bez obzira na vrstu i oblik predloška kojim se iskazuje i ne hajući kojim se društvenom sloju publike obraća, oduvijek nastojalo izravno uključiti u ovo stvaralaštvo“ [2.]. U novije je vrijeme moguća i pojava interferiranja, odnosno pojava mjestimičnog spajanja, gdje izvođači ili glumci te publika postaju jedna cjelina [2.]. Takvo se nešto vrlo često vidi u predstavama za djecu mlađe dobi. Njih se nastoji uključiti kako bi bili pozorniji tijekom gledanja i kako bi se osjećali posebno. Glumci ponekad pitaju djecu za mišljenje, za pomoć ili ih pak dovedu na pozornicu gdje dijete spontano sudjeluje u ostvarenju kazališnoga čina.

3. KAZALIŠTE ZA DJECU

Kazalište za djecu ili dječje kazalište? Ova se dva termina vrlo često nepravilno koriste. U kazalištima za djecu stvaraju odrasli. Oni stvaraju kazališne predstave i glume kako bi zadovoljili djecu. S druge pak strane, dječje je kazalište ono u kojemu stvaraju djeca [8.].

Kazalište za djecu prvotno je djelovalo s ciljem da nadopune nastavne sadržaje tako da djeca glume drugoj djeci. „Elzaški pisac i autor basni Gottlieb Konrad Pfeffel (1736. – 1809.) sa svojim igrokazima za djecu, izdanima 1769. godine, bio je jedan od prvih, ako ne i prvi utemeljitelj dramske književnosti za djecu“ [8.]. Njegove igrokaze izvodila su djeca za dječju publiku. U početku razvitka kazališta za djecu u 19. stoljeću, istaknule su se Rusija i Sjedinjene Američke Države. Oni su tada započeli s ciljem da predstave za djecu moraju biti pisane djeci razumljivim rječnikom, ali i da glumci moraju biti kvalificirani. U Sovjetskom savezu su inzistirali da se ukinu povlastice višeg društvenog sloja koji je jedino imao prilike posjećivati kazalište te su došli do zaključka kako je važno da se publika odgaja od malih nogu [8.]. U kazalištima su se tada promatrala djeca u publici, njihove reakcije i izražavanje osjećaja. Time su ih mogli analizirati te raditi na tome da se predstave još više poboljšaju i usavrše. Nakon drugog svjetskog rata, kazališta za djecu započinju se sve više razvijati. U Njemačkoj su, primjerice, po prvi puta izgrađene posebne kuće za djecu i mlade, a osnovano je i Kazalište mladih. U Berlinu je 1961. godine utemeljena nagrada Braća Grimm za dječje kazalište. Kazalište je imalo mnoge pedagoško-didaktičke ciljeve, kao što su da kazalište mora ohrabriti, priče bi morale potaknuti samosvijest, svojstva likova bi trebala poticati na razmišljanje o sebi, predstave trebaju pokrenuti komunikaciju, a igranje treba služiti emancipaciji [8.]. Osim već spomenutih država, istaknule su se i Italija, Danska i Švicarska. Tako je kazalište za djecu godinama ulaganja u njegov razvoj, zagovaralo igru, prijateljstvo, toleranciju i osjećanje.

3.1. ASSITEJ

ASSITEJ (*International Association of Theatre for Children and Young People*) je udruga koja ujedinjuje mnoga kazališta, kazališne udruge i pojedince kojima je cilj stvaranje kazališnih predstava namijenjenih djeci. Utemeljena je 1965. godine, a danas broji preko tisuće članova iz više od 100 različitih zemalja diljem svijeta. Svi imaju jednak cilj - pružiti

djeci i mladima pravo na umjetnost, kulturu i obrazovanje kroz kazališne predstave. Od 1966. godine, svake tri godine, ASSITEJ udruga organizira svjetske kongrese i festivale. Također, obilježavaju Svjetski dan kazališta za djecu i mlade, te porukama i predstavama potiču sve da uključe djecu u život kazališta. ASSITEJ centar u Hrvatskoj osnovan je 1996. godine. Udružuje čak 22 profesionalna kazališta za djecu i mlade, ali k tome i 16 dramskih studija i 6 individualnih članova.

3.2. SVRHA KAZALIŠTA ZA DJECU

Jedna od najvažnijih inačica paradigme *kazalište za odgoj gledatelja* u suvremeno doba, prihvaća kazalište kao medij koji može i treba podučavati i to ne samim sadržajem predstava, već i odgojnim ili obrazovnim ciljevima predstave i receptivnim mogućnostima gledatelja i načinima njihova aktivnog uključivanja u dramsko zbivanje [6.]. Istu inačicu, *Kazalište za odgoj izvođača*, danas prepoznajemo u onome što zovemo školsko kazalište. Školsko je kazalište procvjetalo tijekom 16. i 17. stoljeća u isusovačkim školama gdje je bilo uvršteno u program obrazovanja. Danas je školsko kazalište prisutno u mnogim odgojno-obrazovnim ustanovama diljem svijeta. U tim su predstavama učenici glavni poticatelji i izvođači koji oblikuju svoju osobnost, sposobnosti i socijalne vještine, ali se upoznaju i s međuljudskim odnosima, ponašanjima, kazališnom formom, kazališnim jezicima i žanrovima [6.].

U 31. članku Konvencije o pravima djeteta piše: „Države stranke priznaju djetetu pravo na odmor i slobodno vrijeme, na igru i rasonodu primjerenu njegovoj dobi, kao i na slobodno sudjelovanje u kulturnom životu i umjetnostima.“¹ Dijete bi trebalo steći naviku posjećivanja kazališta kako bi mu se probudio užitak sudjelovanja i stvorila potreba za vlastitim stvaralačkim izričajem [8.]. Kada dijete odlazi u kazalište, valja ga dobro pripremiti. Ono mora znati kako je kazalište kulturno-umjetnička ustanova te da se ponaša u skladu s time. Djetetu je kazalište puno novih iskustava - kupnja ulaznica, odlazak u garderobu, iščekivanje predstave, smještanje na sjedalo, gašenje svjetla u dvorani te potom sam čin predstave. Vrlo je korisno da ono nakon odgledane predstave ima s kime razgovarati o osjećajima, doživljaju i vlastitim stavovima. „Kazalište za djecu je pogled na život, zrcalo vremena i poticaj za igranje sa stvarnošću. Dječje kazalište je kazalište prijateljstva, topline, veselja, tvrdoglavosti i bijesa,

¹ Konvencija o pravima djeteta. Posjećeno 30.5.2020.

https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf

kazalište osjećaja. Ono bi trebalo poticati na život, davati primjere tolerancije, omogućiti prihvaćanje svijeta i umjetničkim stajalištem izazvati stvaranje mišljenja“ [8.]. Osim ovih iskustva koje kazalište nudi djetetu, valja imati na umu i umjetničku stranu kazališta i kazališne predstave.

3.3. KAZALIŠTA ZA DJECU U REPUBLICI HRVATSKOJ

Nakon Drugog svjetskog rata, kazališta za djecu su se krenula razvijati po cijelome svijetu pa tako i u Republici Hrvatskoj. Razdoblje od tada pa sve do početka Domovinskoga rata, Lončar naziva 'Zlatnim dobom kazališta za djecu i mlade'. Time su pridonijeli mnogi faktori kao što su besplatno školovanje, prihvatljive cijene ulaznica za djecu i mlade, ali i besplatan prijevoz djece i mladih na kazališne predstave [11.].

U Hrvatskoj ima mnogo kazališta, umjetničkih organizacija ili pak kazališnih družina koje izvode predstave namijenjene djeci. Grad Zagreb prednjači brojem kazališta namijenjenih djeci. Neka od njih su Aplauz Teatar, Dječja čarobna scena, Gradsko kazalište Trešnja, Kazalište Mala scena i Gradsko kazalište Žar ptica o kojemu će kasnije biti riječi. Neke od aktivnih kazališnih družina su Kazališna družina Pinklec iz Čakovca, Kazališna družina Ivana Brlić Mažuranić iz Slavenskog Broda i Kazališna družina Putujuće kazalište iz Osijeka. U Hrvatskoj ima i nekoliko aktivnih kazališta lutaka, kao što su, na primjer, Zagrebačko kazalište lutaka i Kazalište lutaka Zadar.

4. DJEČJA PERCEPCIJA KAZALIŠNE PREDSTAVE

4.1. DIJETE ŠKOLSKE DOBI

Dijete najčešće započinje svoje osnovnoškolsko obrazovanje u šestoj ili sedmoj godini života. Prema Jeanu Piagetu, djeca tada prelaze na konkretno operacionalno mišljenje. Većina djece ulazi u pubertet u višim razredima osnovne škole čime započinju svoj tjelesni prijelaz u odraslu dob. U tome periodu, mozak se najbrže razvija, nemaju više slobodno miješanje sadržaja između vanjskih i unutarnjih iskustava pa umjesto toga rade na izgradnji subjektivnog unutrašnjeg sebstva i objektivnog vanjskog svijeta. Djeca školske dobi mogu se usredotočiti na više segmenata problema, a ne samo na jedan. Također, sposobni su mijenjati tijek misli, mogu primijetiti odnose između pojedinih kategorija, ali i dolaziti do određenih zaključaka. S obzirom da djeca većinom sve doživljavaju kroz igru, poželjno je da se glumci, bilo da su djeca, mladi ili odrasli, igraju na sceni. Koristeći se glumom u odgojno-obrazovnom procesu, djeca školske dobi mogu lakše izraziti vlastite osjećaje, razvijati vlastiti govor tijela i ekspresije, stjecati samopouzdanje, razvijati kreativnost i stvaralaštvo, ali i kritičnost.

4.2. DIJETE KAO PUBLIKA

Kada se piše o kazalištu, najčešće se analiziraju dva od tri elementa kazališta, a to su glumci i prostor. Publika u kazalištu za odrasle ili za djecu nije često istraživana tema. No, upravo je u kazalištima za djecu, publika ta koja je vrlo važna. Iako djeca nisu ta koja odlučuju u koji će ići vrtić ili školu, isto tako ne mogu ni odlučivati što će gledati u kazalištu. To umjesto njih čine pedagozi i/ili učiteljice, ukoliko idu organizirano, odnosno roditelji, obitelj i/ili prijatelji, ukoliko se odluče kazalište posjetiti u privatnom aranžmanu [12.]. Kazališta za djecu u Republici Hrvatskoj nemaju mnogo prostora za eksperimentiranje, a i svaki pokušaj eksperimentiranja novim temama za djecu vrlo je rizičan. Razlog tome je mišljenje odraslih koji vjeruju da znaju što djeci kazalište mora ponuditi [12.]. Tako dječja kazališta većinom odluče ilustrirati već gotov prozni tekst uz moguće preinake. Najčešće se radi o lektirnim djelima ili o djelima koja su društveno prihvaćena i čija je radnja vrlo dobro poznata. Djeca se smatraju budućim gledateljima, a zaboravlja se da su oni i sadašnji

gledatelji [8.]. Također, u kazalištima za djecu, često se nastoje zadovoljiti potrebe dviju različitih publika: djece za koju je predstava namijenjena, ali i roditelja koji su doveli to dijete u kazalište na kazališnu predstavu.

5. KAZALIŠTE ZA DJECU U OSNOVNIM ŠKOLAMA

U Republici Hrvatskoj obrazovanje se kontrolira Zakonom o osnovnom školstvu (Narodne novine 59/90) [14.]. „Osnovno školovanje traje najmanje osam godina. Osnovno školovanje obvezno je za svu djecu, u pravilu, od šest do petnaest godina života.“² Ministarstvo obrazovanja i športa donijelo je 2011. godine na snagu Nacionalni kurikulum. To je dokument koji sadržava ciljeve i okvirni nastavni sadržaj prema vrstama škola, a poznat je i pod nazivom okvirni program. Svaka osnovna škola na temelju vlastitih mogućnosti i na temelju mogućnosti roditelja i sredine u kojima djeluje izrađuje izvedbeni program rada. On se izrađuje za jednu školsku godinu i sadrži planove na godišnjoj, mjesečnoj, tjednoj i dnevnoj razini za svaki nastavni predmet.

U osnovnoškolskom obrazovanju trenutno se primjenjuju i Nastavni plan i program za osnovnu školu i Nacionalni kurikulum. Nastavni plan i program za osnovnu školu primjenjuje se od školske godine 2006./ 2007. Nacionalni kurikulum donesen je 2019. godine te se djelomično primjenjuje u osnovnim školama diljem Republike Hrvatske. Školske godine 2019./2020. prema Nacionalnom kurikulumu počeli su s radom svi prvi, peti i sedmi razredi osnovnih škola, te prvi razredi srednjih škola.

5.1. NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA OSNOVNU ŠKOLU

Nastavni plan i program za osnovnu školu temelji se na članku 22. Zakona o osnovnom školstvu (Narodne novine, broj 59/90., 26/93., 27/93., 29/94., 7/96., 59/01., 14/01. i 76/05.) i donosi nastavne planove i programe.

Nastavni planovi sadrže:

- Plan nastavnog rada po predmetima i po razredima - od I. do VIII. razreda, po tjednom i godišnjem broju sati, te ukupnom tjednom i godišnjem broju sati.
- Plan izvannastavnih aktivnosti po razredima, te prema ukupnom tjednom i godišnjem broju sati.
- Plan realizacije posebnih programa učenja stranih i klasičnih jezika.

² Zakon o osnovnom školstvu. Posjećeno 07.04.2020.

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_04_69_819.html

- Plan dopunskog i dodatnog rada, te sata razrednika [18.].

Nastavni programi sadrže:

- Program obaveznih nastavnih predmeta strukturno ujednačen za svaki nastavni predmet - s iznesenim ciljevima, zadaćama, odgojno-obrazovnim sadržajima i rezultatima koje treba postići poučavanjem/ učenjem u svakoj temi (odgojno - obrazovnog postignuća).
- Program izbornih nastavnih predmeta strukturno ujednačen - s iznesenim ciljevima, zadaćama, odgojno - obrazovnim sadržajima i ciljevima koje treba postići poučavanjem/ učenjem u svakoj temi (odgojno - obrazovnog postignuća).
- Posebne programe učenja stranih i klasičnih jezika - s iznesenim ciljevima, zadaćama, odgojno - obrazovnim sadržajima i ciljevima koje treba postići poučavanjem/ učenjem u svakoj temi (odgojno - obrazovnog postignuća) [18.].

Hrvatski je jezik, prema Nastavnom planu i programu najopsežniji predmet osnovnoškolskoga obrazovanja. Nastavna komunikacija ostvaruje se hrvatskim standardnim jezikom, a predmet je zastupljen u svih osam razreda osnovnoškolskog obrazovanja.

„Predmet obuhvaća četiri predmetne sastavnice: hrvatski jezik, književnost, jezično izražavanje i medijsku kulturu. Prema načelu unutarpredmetnoga povezivanja, zadaće i sadržaji svih predmetnih sastavnica međusobno se prožimaju i nadopunjuju, a prema načelu međupredmetnoga povezivanja funkcionalno se povezuju s ostalim nastavnim područjima.“³

Glavni je cilj nastave Hrvatskoga jezika osposobiti učenika za jezičnu komunikaciju, a ista će im omogućiti savladavanje svih ostalih nastavnih predmeta te lakše snalaženje u cjeloživotnom učenju. Zadaci nastave Hrvatskoga jezika podijeljeni su prema sastavnicama hrvatskoga jezika. Zadaci nastave medijske kulture su orijentirani na usmjeravanje učenika na komunikaciju medijima (film, kazalište, radio, tisak, strip, računalo), na percepciju filma,

³ Nastavni plan i program. Posjećeno 07.04.2020.
https://www.azoo.hr/images/AZOO/Ravnatelj/RM/Nastavni_plan_i_program_za_osnovnu_skolu_-_MZOS_2006_.pdf

kazališne predstave, radijske i televizijske emisije, te na vrednovanje istih. Za svaki su pojedini razred navedena medijska područja koja su primjerena dobi učenika [18.].

U prvome razredu, medijska kultura sadrži tri nastave teme - animirani film, lutkarska predstava i knjižnica. Učenicima se predstavljaju kraći crtani filmovi koji su primjereni njihovoj dobi. Također im se predstavlja lutkarska predstava u kojoj će se susresti s pojmovima glavni likovi, lutka i igrokaz, a moraju izvesti i kraći ulomak iz igrokaza. Osim toga, učenici se upoznaju i s prostorom knjižnice, knjižničarem, postupkom posuđivanja i vraćanja knjiga te razlikom između knjižnice i knjižare. Ukoliko sredina to dozvoljava, učenike se vodi u mjesnu ili školsku knjižnicu zbog većeg doživljaja [18.].

U drugome razredu, medijska kultura sadrži četiri nastavne teme - filmska priča, kazalište, televizija i dječji časopisi. Učenici ovladavaju pojmovima filmska priča, slijed događaja, lik u filmu, uče ispričati filmsku priču kratkoga crtanoga filma, te razlikovati glavne i sporedne likove. Učenicima se predstavljaju i kazalište, kazališna predstava, pozornica i gledalište, a posjećuju i nekoliko kraćih predstava ukoliko to obrazovna zajednica omogućava. Od ključnih pojmova moraju usvojiti televiziju, televizijski program, televizijsku emisiju, dječje časopise i strip. Uče izdvajati omiljenu televizijsku emisiju iz televizijskog programa, razgovaraju o njoj, upoznaju se s dječjim časopisima i stripovima, te ih razlikuju od ostalog tiska [18.].

Medijska kultura trećega razreda sadrži tri nastave teme - dječji film, radijska emisija i knjižnica - korištenje enciklopedije. Učenici se upoznaju s pojmovima film za djecu i glumac, gledaju primjerene filmove, razlikuju igrani film za djecu od animiranoga filma, te pričaju filmsku priču. Susreću se i s radijskom emisijom, slušaju primjerenu radijsku emisiju, raspravljaju o njoj te izdvajaju zvučna izražajna sredstva. Učenici uče koristiti enciklopediju u knjižnici, služe se kazalom i abecednim redom [18.].

U programu medijske kulture četvrtoga razreda, učenici se susreću s četiri nastavne teme: dokumentarni film, usporedba filma s književnim djelom, računalo i knjižnica - služenje rječnikom i školskim pravopisom. Učenici gledaju primjerene dokumentarne filmove (najčešće ekološkog sadržaja ili zavičajne tematike) i zamjećuju osnovna obilježja dokumentarnoga filma. Imaju priliku gledati i nekoliko dječjih filmova koji su nastali prema književnome predlošku, iskazuju vlastite doživljaje i zamjećuju razlike između filma i književnog djela prema kojemu je film snimljen. Učenici upoznaju i računalo, internetom i

razlikuju obavijesne i zabavne mogućnosti računala. Uče kako pronaći traženu obavijest u školskome rječniku ili pravopisu [18.].

5.2. NACIONALNI KURIKULUM

Hrvatski jezik organiziran je u tri predmetna područja, a to su: hrvatski jezik i komunikacija, književnost i stvaralaštvo, te kultura i medij. U sklopu predmetnog područja kultura i medij, učenici istražuju veze između tekstova i njihovih oblika, između kultura življenja i društvenih odnosa, međuodnosa autora i publike te visoke umjetnosti i popularne kulture. U središtu učenikova istraživanja i stvaranja je tekst koji, sinkronijski i dijakronijski, predstavlja vrijednosti i predrasude, sukobe i razlike, uvjerenja, znanja i društveno okruženje te komunikacijska priroda kulture, koja je istodobno posrednik i posredovano, a mediji su primarni prijenosnici kulture. Ovo se predmetno područje temelji na razumijevanju teksta u različitim društvenim, kulturnim i međukulturnim kontekstima. Učenici razvijaju znanja o sebi i drugima i uvažavaju različita uvjerenja i vrijednosti [17.].

Predmetno područje *Kultura i medij* obuhvaća:

- kritički odnos prema medijskim porukama, razumijevanje utjecaja medija i njihovih poruka na društvo i pojedinca; stvaranje medijskih poruka i njihovo odgovorno odašiljanje
- razumijevanje kulture s gledišta svakodnevnoga života, s društvenoga gledišta, kulture u odnosu na popularnu kulturu i kulture u odnosu prema književnosti i ostalim umjetnostima te utjecaj kulture na oblikovanje vlastitoga kulturnog identiteta
- poticanje svjesnosti o jedinstvenosti i vrijednosti različitih mišljenja, stavova i ideja, društava i kultura radi uspješne komunikacije te razumijevanja drugih i drukčijih.⁴

Unutar predmetnog područja *Kultura i medij*, učenici u prvome razredu izdvajaju jedan ili više podataka iz teksta prema unaprijed zadanim pitanjima, služe se rječnicima, pronalaze natuknicu prema abecednome redu, a crtežom i riječima izražavaju o čemu tekst govori. Učenici izdvajaju primjerene medijske sadržaje i razgovaraju o njima (animirani filmovi, televizijske i radijske emisije za djecu obrazovnoga i dječjega programa, kazališne predstave, slikovnice i knjige za djecu), slušaju čitanje ili pak samostalno čitaju kraće tekstove u

⁴ Nacionalni kurikulum. Posjećeno 07.04.2020.

književnim i zabavno-poučnim časopisima za djecu i prepoznaju obrazovne digitalne medije primjerene dobi te se služe njima. Učenici posjećuju primjerene kulturne događaje, razgovaraju s ostalim učenicima nakon tog događaja i izražavaju svoj doživljaj kulturnog događaja crtežom, slikom, govorom, pokretom i pjevanjem [17.].

Učenici drugoga razreda, unutar predmetnog područja *Kultura i medij*, prepoznaju važne podatke u kratkome tekstu, izdvajaju jedan ili više podataka prema zadanim uputama i prepričavaju sadržaj teksta. Učenici također izdvajaju primjerene medijske sadržaje i razgovaraju o njima izražavajući vlastito mišljenje, gledaju i slušaju animirane filmove, dokumentarne i igrane filmove za djecu, prate televizijske i radijske emisije za djecu obrazovnoga i dječjeg programa, samostalno čitaju kraće tekstove u književnim i zabavno-poučnim časopisima za djecu, te prepoznaju obrazovne i interaktivne digitalne medije primjerene dobi. Učenici posjećuju kulturne događaje, razgovaraju s ostalim učenicima nakon kulturnog događaja, izdvajaju što im se sviđa ili ne sviđa u vezi s kulturnim događajem i iskazuje svoj doživljaj crtežom, slikom, govorom ili kraćim pisanim rečenicama [17.].

U trećem razredu, učenici unutar predmetnog područja *Kultura i mediji* prepoznaju različite izvore informacija, pronalaze i kombiniraju podatke iz različitih izvora primjerenih dobi i izdvajaju važne podatke iz teksta te ih razvrstavaju prema uputi. Učenici razlikuju knjige, udžbenike, časopise, plakate, stripove, brošure i reklamne letke. Samostalno i redovito čitaju tekstove u književnim i zabavno-obrazovnim časopisima za djecu i iskazuje mišljenje o njima, čitaju stripove i razlikuju ih od ostalih tiskanih medijskih tekstova, stvaraju kroz igru vlastite uratke potaknute određenim medijskim sadržajem. Učenici posjećuju razne kulturne događaje te sudjeluju u njima. Nakon sudjelovanja, iskazuju svoje mišljenje i razgovaraju s drugim učenicima. Izražavaju svoje dojmove i osjećaje slikom, crtežom, govorom ili kratkim tekstom [17.].

Učenici četvrtog razreda u sklopu predmetnog područja *Kultura i mediji* prepoznaju različite izvore informacija, prolaze podatke kombinirajući mnoge izvore, pregledavaju i preuzimaju materijale sa mrežne stranice škole te upotrebljavaju pronađene podatke u svrhu proširivanja nastavnog sadržaja ili u svrhu pisanja i govorenja. Učenici razlikuju razne elektroničke medije (televiziju, radio i internet), gledaju emisije primjerene za njihovu dob i razlikuju novinske priloge na televiziji i radiju. Učenici pristupaju društvenim mrežama uz vodstvo starije osobe i pretražuju portale. Gledaju animirane, dokumentarne i igrane filmove, te filmove dječjega filmskog stvaralaštva koje su tematski i sadržajno primjerene dobi. Učenici uočavaju razlike između književnog djela, kazališne predstave ili filma nastalih

prema književnome djelu. Posjećuju i sudjeluju u kulturnim događajima, razgovaraju sa sudionicima te izražavaju vlastito mišljenje. Svoje doživljaje izražavaju, osim usmeno, crtežom, slikom ili kratkim tekstom [17.].

Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda su kazališne predstave za djecu, likovne izložbe i izložbe u muzejima primjerene dobi i interesima učenika, susreti s književnicima i ilustratorima u školi ili u narodnim knjižnicama, dječji književni, filmski, obrazovni, tradicijski festivali i kulturni projekti namijenjeni djeci. No, ovi se sadržaji biraju također i prema okruženju učenika te prema onome što lokalna zajednica nudi. Zbog toga se sve češće upućuje na brojne digitalne sadržaje koji su dostupni svima, bez obzira na mjesto školovanja. Svim ishodima koje preporuča kurikulum se nastoji potaknuti osobni razvoj učenika. Osim toga, potiče se uključivanje učenika u kulturni i društveni život zajednice [17.].

5.3. EDUKATIVNA STRANA MEDIJA

U današnje doba svakodnevno smo okruženi raznim medijima i to već od malena. Do polaska u školu, većina se djece aktivno služi mobilnim uređajima, tabletima, igraćim konzolama ili pak računalom. Od svih nas se očekuje da smo medijski pismeni te da se znamo služiti medijima koji nas okružuju i koji nam olakšavaju život. Iako je medijska pismenost važna u svakom obliku školovanja, još je važnije znati se odgovorno služiti medijima, te pritom kritički promišljati. Također treba biti svjestan kakav utjecaj na nas i naš život imaju mediji. Od osnovne škole, učenici se koriste medijima i u školskom okruženju. O njima se uči na nastavi predmeta Hrvatski jezik, unutar predmetnog područja medijske kulture. Ponekad učenici uče o medijima u sklopu raznih izvannastavnih aktivnosti poput novinarske grupe, knjižničarske grupe i slično. Ranije navedeni sadržaji koji su propisani Nastavnim planom i programom za osnovnu školu i Kurikulumom uglavnom obuhvaćaju upoznavanje učenika s kazalištem, filmom, radijskom ili televizijskom emisijom, radijem, televizijom, računalom, stripom i raznim vrstama tiska. Iako se lako može vidjeti da je premalen broj sati predviđen za ovakvu nastavu, učitelji i učiteljice korelacijom mogu uključiti i povezati nastavu medijske kulture s drugim nastavnim predmetima kao što su Likovna kultura i Glazbena kultura.

Pozitivna strana medija je što se vrlo lako uključuju u mnoge nastavne procese. Tako je korištenje medija u današnjem školstvu svakidašnja pojava. S obzirom da današnji učenici pripadaju net generaciji i naviknuti su brzo primati više informacija, istovremeno mogu

obavljati više zadataka. Rado sudjeluju na nastavnim satovima gdje se koriste razne video igre, interakcije s brzom povratnom informacijom ili gdje se nastavni sadržaj obrađuje pomoću fantastičnih svjetova. Zbog raznolikosti dostupnih materijala, moguće je korištenje istih u svim dijelovima nastavnoga sata. Nastava postaje kreativnija, učenicima bliža i zanimljivija. Upravo zbog toga, mediji imaju i edukativnu stranu. Razvitak tolerancije i inkluzije kod učenika nižih razreda osnovne škole najbitnija je stavka. Na taj način susreću se s tim pojmovima već u ranoj dobi te ih se potiče na razumijevanje i poštivanje drugih, a posebno ranjivijih skupina. Također, učenici se susreću s promišljanjima o tome koje su vrste ponašanja prihvatljive u našem društvu, a koje nisu. Ono na što mediji utječu jest i sam razvitak kreativnosti. Dostupnost raznih video ili slikovnih materijala omogućuje učenicima drugačije doživljaje. Ono na što učitelji i učiteljice najviše moraju paziti jest odabir materijala za nastavu. Medijski sadržaji moraju biti prilagođeni djeci i njihovim potrebama, te ne smiju imati pristup neprimjerenim sadržajima. Isto tako, razni reklamni sadržaji mogli bi djeci odvlačiti pažnju prilikom učenja. Kod korištenja mnogih medija u obrazovanju, učenici s lakoćom odrađuju zadane zadatke, te zaboravljaju da se i kroz igru i zabavne sadržaje uči mnogo lakše. Tako zainteresirani za rad, biti će još više motivirani i spremni proširivati vidike.

6. GRADSKO KAZALIŠTE ŽAR PTICA

Gradsko kazalište Žar ptica jedno je od poznatijih kazališta za djecu i mlade u Zagrebu, ali i u Republici Hrvatskoj. Repertoar ovog kazališta temelji se na djelima hrvatske i svjetske dječje književnosti. Kroz desetljeća svoga rada, ovo se kazalište ponosi s preko 80 osvojenih nagrada, više od 60 000 gledatelja, te s 300 izvedbi repertoarnih naslova u godini. Osnovano je još 1981., no tada kao radna zajednica *Teatar Žar ptica*. Prvi ravnatelj bio je Tomica Milanovski [15.].

6.1. USPON GRADSKOG KAZALIŠTA ŽAR PTICA

Teatar Žar ptica bio je putujuće kazalište. Vrlo malen prostor u Vlaškoj ulici u Zagrebu služio im je kao skladište za rekvizite. Od svih 7 gradskih kazališta grada Zagreba, ovo je jedino koje je iz privatnog kazališta postalo gradsko kazalište. Nakon godina napornog rada kao gostujuće kazalište u gradu Zagrebu, ovo gradsko kazalište 1997. godine dobiva priznanje. Naziv mijenjaju u Gradsko kazalište Žar ptica i tim priznanjem dobivaju i stalnu lokaciju u Bijeničkoj ulici 97 u Zagrebu, zajedno s dvoranom od 200 sjedećih mjesta. Ravnateljstvo 2000. godine preuzima hrvatska kazališna, filmska i televizijska glumica Marija Sekelez. Pod njenim vodstvom, kazalište doživljava najveći uspon. Osnovala je *NAJ, NAJ, NAJ festival*, ali i brojne akcije koje su sada postale dio tradicije ovoga kazališta. To su: *Dobrodošli, dragi prvoškolci u Vaše kazalište Žar ptica* i *Nema zime u Žar ptici*. Ovim akcijama kazalište nudi razne besplatne predstave kako bi uveseljavao mnoge školarce i njihove roditelje. Osim ovih, kazalište sudjeluje i u humanitarnoj akciji *Osmijehom do zdravlja* gdje uveseljavaju dječja lica u dječjim bolnicama.

Drago Utješanović, poznati hrvatski glumac, 2016. godine postaje ravnatelj kazališta. Početkom lipnja 2020. godine je obnovio svoj mandat.

Trenutan ansambl kazališta čine sljedeći glumci: Petar Atanasoski, Dunja Fajdić, Marko Hergešić, Ante Krstulović, Gorana Marin, Amanda Prenkaj, Vesna Ravenščak Lozić, Berislav Tomičić, te Ana-Marija Vrdoljak [15.].

6.2. RAZGOVOR S RAVNATELJEM

Za potrebe ovoga rada, održan je polustrukturirani intervju sa sadašnjim ravnateljem Gradskog kazališta *Žar ptica* – Dragom Utješanovićem.

Drago Utješanović postao je ravnateljem ovoga kazališta 2016. godine kada je ravnateljsku palicu preuzeo od glumice Marije Sekelez koja je na tome mjestu bila dugih 16 godina. Za mjesto ravnatelja kandidirao se kako bi *njegovo* kazalište, u kojemu je glumio punih 13 godina, preuzeo netko tko je već upoznat ansamblom i glavnim konceptima kazališta. Također ga je, kao glumca, zanimala mogućnost krojenja repertoara. Smatrao je kako će se u tome poslu moći kreativno izražavati i utjecati najbolje što može. Također, prema vlastitim riječima, bio je otvorenog uma te je želio učiti o poslu i okruženju kako bi mogao doprinijeti svakodnevnom napretku kazališta. Iz razgovora se doznaje kako svaki ravnatelj, prije isteka svog mandata mora predložiti program sastavljen od 12 predstava koje planira realizirati u svojem idućem mandatu. Najčešće u tome poslu ravnatelj konzultira dramaturge s kojima surađuje kako bi dobio drugo mišljenje.

Svakoga bi učitelja moglo zanimati kako se biraju predstave za djecu, te imaju li prednost predstave koje su režirane prema popularnim lektirnim djelima. Utješanović je pojasnio kako postoji mnogo faktora prilikom biranja predstava. Prvi i najvažniji faktor je uzrast. Kako su najčešća publika u ovome gradskome kazalištu djeca starije vrtićke dobi i djeca školske dobi (najčešće niži razredi osnovne škole), predstave moraju biti primjerene. Također, drugi faktor na kojeg valja paziti jest odnos domaćih i stranih autora na sceni. Tako mnogi kritičari prigovaraju što je kazalište za djecu usko vezano uz odgojno – obrazovni sustav te često služi kao poveznica uz lektirno djelo koje učenici obrađuju na satu hrvatskoga jezika. No, ravnatelj tvrdi kako su upravo lektirna djela ona koja učenici najčešće dolaze pogledati u organizaciji vlastitih škola. S druge strane, u posljednjih nekoliko godina nastoje se baviti angažiranim kazalištem koje se bavi društvenim problemima koji pogađaju djecu i mlade. Tako je, na primjer, predstava *Kako je tata osvojio mamu* preuzela radnju lektirnog djela, no u isto se vrijeme bavi vrlo ozbiljnom tematikom koja sve češće pogađa djecu osnovnoškolske dobi – rastava braka roditelja. Također, u angažiranome se kazalištu ističe i predstava *Ako kažeš, gotov si!* koja na vrlo slikovit način prikazuje vršnjačko nasilje koje je, nažalost, postala svakodnevnica. Osim dobi i tematike, valja obratiti pažnju na to da predstave ne budu same sebi konkurencija. Primjerice, nije dobro ako više kazališta ima predstave

temeljene na vrlo sličnoj radnji ili ako pak u istome kazalištu već postoji starija predstava čija se tematika ne razlikuje previše od nove, potencijalne predstave.

Kako su se na posljednjem i jubilaranom, 20. *Naj, naj, naj festivalu* odlično pokazali u borbi protiv vršnjačkog nasilja, ravnatelj se postavilo pitanje ima li još kojih tematika kojima bi se volio posvetiti u budućnosti? Pojasnio mi je kako mu je žao što i dalje živimo u konzervativnoj sredini gdje nije uobičajeno da se kazalište za djecu bavi *ozbiljnom* tematikom. Recimo, u državama gdje je kazalište za djecu razvijeno, prikazuju teme kao što su maloljetnička trudnoća, kako živjeti sa spolno prenosivim bolestima, kako biti ekološki osviješten, što je rasizam, život s bilo kakvim oblikom ovisnosti i slično. Iz tog razloga, na međunarodnom festivalu obavezno prikazuju neke predstave koje obrađuju aktualne teme. Na *Naj, naj, naj festivalu* 2018. godine, kazališna družina Pinklec iz Čakovca izveli su predstavu *Preko sedam mora, preko sedam gora* koja je na vrlo slikovit način prikazala život djevojčice kao izbjeglice. Putovanje je prikazalo kako ta djeca u jednome danu ostanu bez svega, osim bez vlastitoga života. Kazao je da mu je žao kada vidi da se kazalište ne koristi za neizravno učenje, a djeci bi to uvelike koristilo. Takvo nenametljivo učenje vrlo je važno u kazalištu. Ako dijete prepozna sebe u nekom liku iz predstave, lakše će se, u razgovoru o predstavi, početi otvarati.

Ravnatelj Drago Utješanović u prvome je mandatu iznio 12 premijernih naslova, osvojio preko 13 nagrada, odradio 4 međunarodna *Naj, naj, naj festivala*. Pritom je organizirao brojne humanitarne predstave i odveo kazalište na mnoga gostovanja diljem svijeta. U novome će mandatu dati sve od sebe kako bi kazalište vodio razborito i kreativno, baš kao i do sada.

6.3. SUDJELOVANJA I NAGRADE

Gradsko kazalište Žar ptica ponosno sudjeluje na brojnim domaćim festivalima. Neki od njih su: *Mali Marulić* u Splitu, *MDF* u Šibeniku, *ASSITEJ* Čakovec, *Tjedan smijeha* Varaždin, *Mali bok* Bjelovar i drugi. Sudjelovali su i na mnogim međunarodnim festivalima i projektima, kao što su: Projekt *Dječje kazalište bez granica* u Turskoj i u Rusiji, projekt *Djeci Hrvata izvan domovine* u Srbiji i Mađarskoj, *Gavranfest* u Češkoj, *International Neapolis Festival* u Tunisu i tako dalje [15].

Ovo kazalište za djecu i mlade dobitnik je brojnih nagrada. Višestruki su dobitnici Nagrade hrvatskog glumišta za najbolju lutkarsku predstavu ili predstavu za djecu i mlade. Predstave koje su osvojile tu nagradu su: *Tonček i Točkica* (2019. godine), *Bajka o Žar ptici* (2016. godine), *Ja i moji osjećaji* (2014. godine), *Mrvice iz dnevnog boravka* (2013. godine), *Zločestobija* (2008. godine), *Palčica* (2005. godine), *Bajka o ribaru i ribici* (2002. godine). Predstava *Tonček i Točkica* osvojila je i Nagradu hrvatskog glumišta za najbolju kostimografiju u predstavi za djecu i mlade [15.].

6.4. FESTIVALI

Najpoznatiji festival u organizaciji Gradskog kazališta Žar ptica je *NAJ, NAJ, NAJ festival*. Trenutno je jedini međunarodni festival u Zagrebu kojega organizira kazalište za djecu. Osnovan je 2001. godine kada je kazalište bilo pod vodstvom Marije Sekelez. Tada je ovaj festival predstavljao smotru Hrvatskih dječjih kazališta, a od 2007. godine on postaje međunarodan. Do sada je ovaj festival prikazao preko 200 različitih predstava, od kojih su mnoge bile iz raznih dijelova svijeta; Japana, Jakarte, Rusije, Izraela, Ugande, Francuske, Španjolske, Austrije, Češke, Poljske i tako dalje [15.].

Od 26. veljače do 1. ožujka 2020. godine održavao se jubilarni dvadeseti *NAJ, NAJ, NAJ festival*. On je bio iznimno važan, ne samo zbog proslave dvadeset godina postojanja, već i zbog humanitarnog karaktera. Naime, festival je započeo 26. veljače kada se obilježava Nacionalni dan borbe protiv vršnjačkog nasilja i Dan ružičastih majica u Hrvatskoj⁵. Nakon svečanog otvaranja, slijedila je predstava *Ako kažeš, gotov si!* koja vrlo realno prikazuje svakodnevne primjere vršnjačkog nasilja u školama, ali i na društvenim mrežama. Potom je uslijedila je radionica pod vodstvom stručnog tima psihologa iz Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, a i humanitarna nogometna utakmica sa brojnim poznatim ličnostima iz javnog života. Iako je festival do sada svake godine besplatno prikazivao predstave za djecu i mlade, ove godine ulaznice su se prodavale po vrijednosti od simboličnih deset kuna. Sav prikupljen fond kazalište je podijelilo odabranim osnovnim školama iz cijele Hrvatske koje

⁵ *Dan ružičastih majica (Pink Shirt Day)* je odlukom Hrvatskog sabora 2017. godine postao Nacionalnim danom borbe protiv vršnjačkog nasilja. Obilježava se jednom godišnje, posljednje srijede u veljači. Ovaj je pokret započeo u Kanadi, 2007. godine kada je dječak u školu došao odjeven u ružičastu majicu kako bi pokazao podršku majici i ostalima oboljelima od karcinoma dojke. Zbog te je geste bio žrtva vršnjačkog nasilja. Idućega dana, njegovi vršnjaci počeli su nositi ružičaste majice u znak podrške. Ovaj se predivan pokret proširio po cijelome svijetu.

marljivo rade na sprječavanju vršnjačkog nasilja u svojim sredinama. Kako je nasilje jedan od najvećih problema u svakoj odgojno - obrazovnoj ustanovi, odaziv i podrška bili su veliki [15.].

Osim ovog festivala, gradsko kazalište Žar ptica organizira i festival *Nema zime u Žar ptici*. On se odvija svake godine za vrijeme zimskih školskih praznika. Cilj mu je da djeca, koja za vrijeme praznika ne putuju, korisno ispune svoj dan kod kuće te da dođu u kazalište i uživaju u raznim kazališnim predstavama za djecu i mlade. Zbog želje da što više djece bude u mogućnosti posjetiti ovaj događaj, festivalske ulaznice su besplatne.

6.5. REPERTOAR

Repertoar kazališta Žar ptica temelji se uglavnom na lektirnim djelima hrvatske ili svjetske dječje književnosti. Osim lektirnih djela, na repertoaru se povremeno nalaze i predstave koje ne pripadaju u tu kategoriju. One su najčešće obilježene nekim događajima koji prate djecu u njihovom svakodnevnom životu.

Predstave koje su nastale prema lektirnim djelima, najposjećenije su. To su: August Šenoa *Kameni svatovi* (u režiji Frane Marije Vranković), Erich Kastner *Tonček i Točkica* (u režiji Anje Maksić Japundžić), Jonathan Swift *Gulliver* (u režiji Saše Broz i Ksenije Zec), Hans Christian Andersen *Mala sirena* (u režiji Ive Srnec), Miro Gavran *Kako je tata osvojio mamu* (u režiji Slađane Kilibarda), Ivica Bednjanec *Durica - male ljubavi* (u režiji Renate Carole Gatice), Zvonimir Milčec *Zvižduk s Bukovca* (u režiji Maria Kovača), Željka Horvat Vukelja *Hrabrica* (u režiji Daria Harjačeka), Grigor Vitez *Kako živi Antuntun* (u režiji Helene Petković), Johanna Spyri *Heidi* (u režiji Želimira Mesarića), Sanja Pilić *Mrvice iz dnevnog boravka* (u režiji Franke Perković), Mato Lovrak *Družba Pere Kvržice* (u režiji Olivera Frljića), Nives Madunić Barišić *Naša je mama postala zmaj* (u režiji Maria Kovača), Sanja Pilić *Sasvim sam popubertetio* (u režiji Aide Bukvić) i Sanja Polak *Dnevnik Pauline P* (u režiji Snježane Banović). Sve ove predstave vrlo su posjećene, ne samo od strane učenika s područja grada Zagreba, nego i osnovnoškolaca iz cijele Hrvatske koji kombiniraju posjet kazalištu s razgledom glavnog grada.

Predstave koje nisu nastale prema lektirnim djelima, a nalaze se u repertoaru su: Dina Vukelić *Ako kažeš, gotov si!* (u režiji Krešimira Dolencića), Mirjana Pičuljan Štriga *Malena i*

Klepetan (u režiji Želimira Mesarića) i Martin Waddell *Ti i ja, mali medo* (u režiji Katje Pegan). Prema motivima bajki sjevernoameričkih Indijanaca napravljena je predstava Zrinke Kiseljak *Indijanska priča* (u režiji Saše Broz). Također, predstava *Božićna želja* (u režiji Roberta Boškovića) vrlo je prigodna u vrijeme Adventa [15.].

7. ZAKLJUČAK

Kazalište je kulturno umjetnička ustanova koja postoji od davnina. Danas se smatra jednim od medija kojim se može djecu podučiti određenoj temi u vrlo kratkome roku i na nenametljiv način. Odlazak djece u kazalište važna je stavka u njihovom djetinjstvu. Iako ih se često ne doživljava pravom publikom, kazališta za djecu nastoje producirati predstave koje odgovaraju dobi i njihovim interesima. Ako pogledamo službene dokumente za obrazovanje djece u osnovnoj školi unutar predmeta Hrvatski jezik, primijetit ćemo kako područje medijske kulture (odnosno, kulture i medija) ima vrlo malen broj sati godišnje. Tako o učiteljima i učiteljicama ovisi koliko će pažnje posvetiti kazalištu kao mediju u osnovnoj školi.

Svrha ovoga rada bila je pokazati kako je Gradsko kazalište Žar ptica kazalište vrlo kvalitetnoga sadržaja, a prethodno navedene činjenice to i dokazuju. Sadržaj potiče dječju publiku na promišljanja o predstavama i na učenje. Potiču ostvarivanje ishoda koje propisuju važeći dokumenti za odgoj i obrazovanje učenika u osnovnoj školi. S druge strane, učenici se kulturno obrazuju i razvijaju svijest o scenskoj umjetnosti. Ovo zagrebačko kazalište diči se brojnim nagradama, priznanjima, sudjelovanjima na festivalima i gostovanjima. Djeca školske, ali i starije vrtićke dobi, uistinu su u mogućnosti da steknu neka nova iskustva prilikom odlaska u kazalište. S obzirom da kazalište organizira i brojne besplatne predstave, mogu ga posjetiti i djeca iz obitelji lošijeg socio-ekonomskog statusa.

LITERATURA

- [1.] Armstrong, T. (2008). *Najbolje škole: Kako istraživanje razvoja čovjeka može usmjeravati pedagošku praksu*. Zagreb: EDUCA.
- [2.] Batušić, N. (1991). *Uvod u teatrologiju*. Zagreb: grafički zavod Hrvatske.
- [3.] Berk, L. E. (2004). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- [4.] Buggle, F. (2001). *Razvojna psihologija Jeana Piageta*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- [5.] Dawson, K., Lee, B. K. (2018). *Drama-based Pedagogy: Activating Learning Across the Curriculum*. Bristol: Intellect Books.
- [6.] Krušić, V. (2018). *Kazalište i pedagogija*. Zagreb: Disput.
- [7.] Prosperov Novak, S. (2014). *Knjiga o teatru*. Zagreb: Nakladnik AGM.
- [8.] Schneider, W. (2002) *Kazalište za djecu: aspekti, diskusije, utisci iz Europe, modeli za budućnost*. Zagreb: Biblioteka Mala Scena.
- [9.] Gruić, I. (2018). Što može kazalište? *Kazalište: časopis za kazališnu umjetnost*, 21 (75/76), 60 – 67.
- [10.] Munjin, B. (2017). Čemu još kazalište? *Kazalište: časopis za kazališnu umjetnost*, 20 (69/70), 72 – 75.
- [11.] Lončar, V. (2008). Kazalište u Hrvatskoj i mladi. *Kazalište: časopis za kazališnu umjetnost*, 11 (33/34), 108 – 124.
- [12.] Lončar, V. (2009). Publika u kazalištu za djecu. *Kazalište: časopis za kazališnu umjetnost*, 12 (39/40), 70 – 77.
- [13.] Novak, T. (2018). Tabu teme u kazalištu za djecu i mlade. *Kazalište: časopis za kazališnu umjetnost*, 21 (73/74), 74 – 91.
- [14.] Narodne novine (2003). *Zakon o osnovnom školstvu*. Preuzeto s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_04_69_819.html (7.4.2020.)
- [15.] Gradsko kazalište Žar ptica (službena stranica). Preuzeto s: <https://zar-ptica.hr/>
- [16.] Konvencija o pravima djeteta. Preuzeto s: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf

- [17.] Narodne novine (2019). *Nacionalni kurikulum za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj*. Preuzeto s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2019_01_10_215.html
- [18.] Narodne novine (2006). *Nastavni plan i program HNOS-a, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa*. Preuzeto s: [https://www.azoo.hr/images/AZOO/Ravnatelj/RM/Nastavni plan i program za osnovnu skolu - MZOS 2006 .pdf](https://www.azoo.hr/images/AZOO/Ravnatelj/RM/Nastavni_plan_i_program_za_osnovnu_skolu_-_MZOS_2006_.pdf)

Prilozi

Prilog 1: Pitanja nestrukturiranog intervjua postavljena ravnatelju Dragi Utješanoviću

1. Na samim počecima kazališta, gdje su se odvijale probe Teatra Žar ptica?
2. Je li to bilo putujuće kazalište?
3. Što Vas je potaknulo da se prijavite za ravnatelja?
4. Koji su Vam bili ciljevi na početku ravnateljske karijere? Jeste li ih ostvarili?
5. Koji su Vam bili planovi za ovu sezonu?
6. Tko sudjeluje u odabiru predstava za pojedinu sezonu?
7. Kako se odabiru predstave? Imaju li lektirna djela prednost?
8. Postoje li tematike kojima biste se voljeli baviti u kazališnim predstavama, a da dosad niste imali prilike?
9. Mislite li da bi više predstava trebalo biti slične tematike kao što je tema predstave *Ako kažeš, gotov si?*
10. Smatrate li da je ovogodišnji *NAJ, NAJ, NAJ festival*, zbog svoje humanitarne prirode, pridonio posjećenosti i popularnosti?
11. Imate li kakve planove za budućnost? Planirate li neke nove manifestacije slične ovoj?

Izjava o autorstvu završnoga rada

Učiteljski fakultet Zagreb

Savska cesta 77

10000 Zagreb

IZJAVA

kojom izjavljujem da sam završni rad pod naslovom

KAZALIŠTE KAO MEDIJ U OSNOVNOJ
ŠKOLI

izradio/la samostalno. Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, internetske stranice, propisi i sl. u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

Zagreb, 5.7..2020.

KATARINA CVETKO

(ime, prezime)

Katarina Cvetko

(potpis)